

Наталія Черненко

ORCID: 0000-0002-6697-3089

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри професійної освіти,
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
вул. Стрітенська, б. 23, 73006 м. Херсон, Україна,
n.i.chernenko2019@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ ЯК БАЗОВИЙ СКЛАДНИК ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ

У статті окреслено коло питань щодо необхідності формування професійно важливих якостей як невід'ємної частки базових компетентностей майбутніх економістів, що неможливе без загальноосвітньої компетентності як однієї з головних та найважливіших умов досягнення професіоналізму у сфері економіки, конкурентоздатності на ринку праці.

Розглянуто професійні якості фахівців різних галузей та визначено основні блоки якостей для майбутнього економіста. Виділено зміст кожного з блоків та розкрито сутність професійно важливих якостей (ПВЯ) і загальні складники для економічного напрямку підготовки, оскільки різноманіття якостей визначається специфікою роботи, умовами праці та посадовими обов'язками.

Визначено проблеми формування професійно важливих якостей у процесі підготовки фахівців економічного профілю у ЗВО, а також головну мету професійної освіти - це створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, формування покоління, здатного навчатися упродовж життя.

Розкрито питання ефективної професійної соціалізації, яка передбачає сформованість у фахівця економічного профілю базової системи цінностей і нормативів поведінки у професійному товаристві, що становлять основу соціальної поведінки в професійній сфері та є структурними елементами компетентності. Проаналізовано вимоги сучасного ринку праці: тісний взаємозв'язок між швидким темпом розвитку і старінням професійних знань і навичок, який передбачає підтримку високого рівня професійної мобільності фахівця економічної галузі протягом усього життя.

Розглянуто зміст понять «критерії» і «показники» результативності процесу формування професійно важливих якостей. Розкрито психологічні закономірності і сучасні, конкретні практичні підходи щодо організації навчального процесу в професійній підготовці. Виділено методи та прийоми, які сприяють підвищенню інтересу майбутніх фахівців до власної освіти й самоосвіти, постійному

професійному зростанню, самовдосконаленню, саморозвитку і самореалізації. Також, зазначені основні активні методи навчання андрагогічного підходу, які підвищують інтерес майбутніх економістів до постійного професійного розвитку, сприяють їхній ефективній адаптації, соціалізації та конкурентоспроможності на ринку праці.

Ключові слова: андрагогічна модель, методика, компетентність, конкурентоспроможність, критерії, показники сформованості, професійно важливі якості, професійна діяльність, професійна підготовка, професійна мобільність, система, соціалізація, сучасний підхід, форми й методи навчання.

© Черненко Н., 2021

<https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.1.4>

В умовах усвідомлення природи сучасних трансформаційних викликів, необхідності прийняття виважених, ефективних управлінських рішень щодо формування української економічної політики, першочерговим завданням вищої професійної освіти сьогодення є підготовка висококваліфікованих спеціалістів економічної галузі, здатних усвідомлювати й вирішувати постійно мінливі вимоги ринкового середовища, адекватно реагувати та пристосовуватися до складних сучасних економічних і соціальних умов, а також, створення умов для одержання якісної освіти, що відповідає світовим вимогам і міжнародним стандартам.

Професійно важливі якості, як базовий складник професійної компетентності, є одним із необхідних інструментів соціалізації, формування особистості, адаптації майбутнього фахівця до соціально-економічних змін, служать способом реалізації професійного потенціалу, поширення економічних знань. Але, формування професійно важливих якостей є багатокомпонентним, складним, довготривалим процесом, головною властивістю якого є навчання, практична діяльність, самовдосконалення, саморозвиток впродовж життя і закономірні позитивні результати.

Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті наголошує, що головною метою української системи освіти має бути – створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, як громадянина України, формування покоління,

здатного навчатися упродовж життя, створювати та розвивати цінності громадянського суспільства.

Розв'язання цієї проблеми потребує комплексного підходу та особливої уваги до розробки та впровадження у професійну освіту нових державних стандартів метою яких, має бути: стимулювання критичного мислення; розвиток особистісного пізнавального потенціалу, сучасних та актуальних професійних умінь і навичок; формування високого рівня системних соціально-економічних знань; відповідних професійно важливих якостей як базових компетентностей майбутніх економістів, що є підґрунтям та фундаментом діяльності у різних сферах.

Отже, такі поняття, як «професійна компетентність», «професійно важливі якості» і «критерії сформованості», показують не тільки розвиток особистості в процесі професіоналізації, а й характеризують рівень реалізації у професійній діяльності. Саме тому, важливим є розкриття понять «професійно важливі якості» та «критерії сформованості».

Мета статті – визначення сутності професійно важливих якостей для фахівців економічної галузі та окреслення змісту поняття «критерії сформованості».

Аналіз праць з проблеми дослідження. Професійна діяльність передбачає певні вимоги до особистісних якостей людини. Деякі професії вимагають від виконавця комунікабельності, інші – стресостійкості до швидкоплинних процесів та різких змін видів діяльності або креативного мислення. Тому, зміст сутності професійно важливих якостей (ПВЯ) є досить складним й внутрішньо диференційованим. Він включає ряд основних категорій ПВЯ, наявність яких є основною умовою успішності навчання, конкурентоспроможності на ринку праці, ефективної адаптації та реалізації у професійній діяльності. Моніторинг досліджень з означеної проблематики виявив інтерес як з боку вітчизняних науковців, так і зарубіжних. Наприклад, з позиції психологічних якостей цю проблему досліджувала С. Філіппов (2004); В. Онищук (2012), у своїх роботах, виділив основні блоки ПВЯ; Г. Ложкін і Н. Повякель (2003) визначили ПВЯ через поняття надійності; І. Шпільрейн та С. Геллерштейн (1929;

1930), В. Миценко (2012) розглядали ПВЯ як індивідуальні або особистісні властивості суб'єкта діяльності.

Аналіз сучасних наукових робіт дає змогу зробити висновки, що професійна діяльність справді базується на системі професійних якостей, але для оцінювання розвитку і сформованості необхідних якостей, потрібне чітке уявлення змісту понять «критерії» та «показники».

Проблему формування критеріїв та показників сформованості професійно важливих якостей досліджували багато науковців: Н. Баловсяк, В. Беспалько, С. Бондар, О. Гуренкова, І. Зимня та інші. Проаналізувавши наукові праці з цього питання, можна зробити висновок, що у педагогічній науці є різні погляди на критерії оцінювання сформованості ПВЯ, а також декілька підходів щодо визначення критеріїв та їх показників. Тому питання формування професійно важливих якостей та визначення критеріїв та показників сформованості є цікавою темою для дослідження, яка потребує подальшого розгляду та конкретизації змісту для фахівців економічного профілю.

Виклад основного матеріалу. Для успішного виконання професійної діяльності та професійної соціалізації, людина повинна володіти певним комплектом якісних характеристик. У науковій літературі цей комплект отримав назву – професійні якості особистості. На сьогодні, дослідники по-різному інтерпретують поняття ПВЯ: «професійно важливі якості», «професійно психологічні якості», «професійно особистісні якості», «професійно значущі якості» тощо. Але, оскільки зміст вищезазначених понять за своєю суттю залишається незмінним, можна вважати ці назви тотожними.

Проаналізуємо загальний зміст розуміння поняття «професійно важливих якостей» на прикладі різних професій і з точки зору різних учених, які досліджували проблему формування ПВЯ як невід'ємного складника професійної компетентності майбутніх фахівців.

Зокрема, Л. Цілінко (2006) вважає, що професійно важливими якостями є індивідуальні якості суб'єкта діяльності, які певною мірою впливають на ефективність діяльності та успішність опанування нею (с. 327).

На думку С. Філіппова (2004), професійно важливі якості – це психологічні якості особистості, що визначають ефективність (продуктивність, якість, результативність тощо) діяльності. Вони є багатофункціональними, однак кожна професія має свій конкретний набір якостей (с. 89).

Г. Ложкін і Н. Повякель (2003) ототожнюють поняття надійності технічних пристроїв, що входять у категорію якості до надійності людини – як поняття «професійно важлива якість». Надійність – це «сукупна професійна якість, що є властивістю системи (чи її окремих частин), яка визначається категорією станів, а стан оцінюється тим, наскільки в певний час людина, ... система управління відповідають вимогам, що до них висуваються» (с. 98).

В. Онищук (2012) і С. Стрельбицька (2015) виділяють у системі професійно важливих якостей три основні блоки, які розкривають їх змістовне наповнення: професійно-ділові, особистісні та міжособистісно-комунікативні якості. Професійно-діловий блок складається з якостей, які визначають професійну здатність працівника, а саме: наявність професійної освіти, досвіду практичної роботи, організаційні здібності, ініціативність, стабільна працездатність, знання чинних законів та наказів, інструкцій, інших нормативно-правових актів, володіння оперативною технікою, спеціальними технічними засобами тощо. Основним джерелом формування цих якостей є система освіти, зокрема професійна базова підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації. Крім професійних знань, умінь, навичок, велике значення під час визначення ступеню професіоналізму мають і суто ділові якості, як-от: організаторські здібності, тобто вміння ефективно налагоджувати свою роботу та роботу колег і підлеглих (с. 66-71).

За визначенням С. Геллерштейна й І. Шпільрейна (1929; 1930), професійно важливі якості (ПВЯ) – це індивідуальні властивості суб'єкта діяльності, необхідні для

реалізації професійної діяльності. Вчені виділили різні категорії професійно важливих якостей, які дозволяють більш диференційовано оцінювати рівень сформованості ПВЯ та характеризують можливості людини як суб'єкта конкретної професійної діяльності (с. 308-335; с. 308-335; с. 306-330; с.21-26; 265; с. 33-37).

У процесі аналізу і узагальнення професійно важливих якостей, відзначених дослідниками, виділено найактуальніші якості. Але оскільки всі комплексні дослідження професійно важливих якостей проводилися вченими серед різних професій, виявлено лише загальні якості, які систематизовано і представлено ті з професійних – важливих особистісних якостей, які зазначалися більшістю дослідників.

Професійно важливі особистісні якості, виділені дослідниками

№	Прізвище, ім'я дослідника	Особистісні, індивідуальні якості	Мотиваційні якості	Професійно-ділові, професійні якості	Психічні, психологічні якості	Фізіологічні, фізичні якості
1.	Н. Алішев А. Єгоров Н.Реброва	✓				
2.	С. Геллерштейн		✓		✓	✓
3.	В. Миценко	✓		✓		
4.	Г. Ложкін Н. Повякель			✓		
5.	В. Онищук С. Стрельбіцька	✓		✓		
6.	С.Філіппов				✓	
7.	Л. Цілінко	✓				
8.	І. Шпільрейн	✓	✓		✓	✓

Таблиця 1.

Отже, підсумовуючи результати, дійшли висновку, що дослідники розглядають професійно важливі якості як основу будь-якої діяльності й важливу умову успішності навчання та ефективною реалізації професійної діяльності. Погоджуючись із думкою

Формування професійно важливих якостей як базовий складник підготовки майбутніх фахівців економічної галузі

В. Онищука (2012; с. 66-71) щодо класифікації професійно важливих якостей, зазначимо, що ПВЯ можуть бути визначені певними блоками, зокрема: особистісним, мотиваційним, професійно-діловим, психологічним та фізіологічним. Однак, наголошуємо, зміст кожного з цих блоків, може бути представлений різноманіттям якостей і визначається специфікою виконуваних обов'язків. Є певні суперечності щодо формування фізіологічних якостей, оскільки їх формування – це фізичні та фізіологічні особливості людини. Наявність певних особливостей фізичного стану фахівця, високий рівень сформованості фізіологічних якостей має велике значення лише для професій, пов'язаних з виконанням обов'язків в екстремальних ситуаціях або у важких умовах праці. Тому, для визначення професійно важливих якостей фахівців економічного профілю, найкраще використовувати блоки: особистісні якості, мотиваційні якості, професійно-ділові якості та психологічні. Зауважимо на тому, що у ДК 003:2010 «Класифікатор професій» представлено 21 професію економічного напрямку із розширенням обов'язків та визначенням особливостей. Тому, кожна професія економічного профілю буде мати різний набір якостей вищезазначених блоків. Загальний висновок щодо змісту блоку професійно-ділових якостей можна зробити, спираючись на кваліфікаційну характеристику економіста, представлену у Довіднику кваліфікаційних характеристик, випуск № 1 та освітньо-професійну програму, в якій представлені загальні, фахові, спеціальні компетентності майбутнього фахівця економічного профілю. Отже, зміст професійно-ділових якостей можна окреслити: професійною активністю, цифровою грамотністю, здатністю до планування, аналізу, синтезу тощо. Наше бачення індивідуальних якостей можна представити: цілеспрямованістю, уважністю, наполегливістю, відповідальністю; мотиваційних якостей: інтересом до професії, прагненням до особистісного та професійного самовдосконалення; психологічних якостей: багатозадачністю, неконфліктністю, стійкістю у стресових ситуаціях. Конкретизація та уточнення кожного блоку для окремої професії економічного профілю потребує подальшого дослідження, ретельного вивчення і розробки професіограми (Л. Отрощенко 2009), психограми з урахуванням

сучасних вимог, міжнародних стандартів, ринку праці, конкурентоспроможності, потреби та динаміки розвитку галузі.

Рівні та критерії сформованості ПВЯ вченими також визначаються по-різному: як якості, властивості, ознаки об'єкта, що досліджується та дають можливість аналізувати рівень його удосконалення, розвитку і функціонування, а показники – це кількісні або якісні характеристики сформованості кожної якості або критерію, ознаки об'єкта, що вивчається упродовж певного періоду з фіксацією результатів для визначення ефективності й спроможності методики, якості освітньо-професійної програми, необхідності використання інтерактивних засобів навчання, форми проведення виробничої практики тощо.

У словнику філософського змісту (В. Шинкарука, 1986) поняття «критерій» визначається як засіб міркування, ознака, на основі якої проводиться визначення або класифікація чого-небудь, мірило оцінки.

Діапазон професійно важливих якостей досить широкий – від професійних знань, отриманих у процесі професійного навчання і самопідготовки до природних задатків, які у процесі діяльності формуються у професійні компетенції. Однак, сформованість ПВЯ, на нашу думку, – це високий рівень показників кожного з блоків, що і є базовим складником професійної компетентності майбутнього фахівця економічної галузі. Оскільки компетенція – це позначення освітнього результату, що виражається в підготовленості випускника ВНЗ до реального володіння методами, засобами діяльності; використання такої форми поєднання знань, умінь і навичок, яка дозволяє досягати поставленої мети, здатності і готовності індивідуума доцільно застосувати наявні у нього знання і вміння в конкретній ситуації для ефективного вирішення поставленого завдання (Н. Алишев, 1983). Формування компетентності входить у загальний контекст формування особистості. Тому, важливим аспектом розуміння компетентності майбутніх економістів є її оцінно-світоглядна спрямованість, що характеризує фахівця як суб'єкта професійної діяльності в системі суспільного розвитку праці. Тут враховується здатність спеціаліста економічного профілю давати

Формування професійно важливих якостей як базовий складник підготовки майбутніх фахівців економічної галузі

кваліфіковані судження, приймати адекватні та відповідні рішення в проблемних ситуаціях, планувати та здійснювати дії, які призводять до раціонального й успішного досягнення поставлених цілей. Отже, під компетентністю може розумітися стійка здатність виконувати певний вид діяльності, яка включає такі аспекти, як: глибоке розуміння сутності виконуваних завдань і вирішуваних проблем; гарне знання передового досвіду, який є в цій галузі, активне опанування його найкращими досягненнями; вміння обирати засоби та способи дії, адекватні конкретним обставинам, місцю й часу; почуття відповідальності за результати діяльності; здатність учитися на помилках і вносити корективи в процес досягнення цілей (С. Горобець, 2007).

Сьогодні ринок праці має чіткі правила відбору: фахівець – це співробітник, готовий включитися у роботу – негайно. Дуже мало роботодавців мають лояльне ставлення до нестачі досвіду у потенційного працівника і надають багато часу для професійної соціалізації та адаптації. Швидкий темп розвитку та старіння професійних знань і навичок передбачає і формує потенціал успішного включення випускника ЗВО у процес трудової діяльності та підтримки високого рівня професійної мобільності протягом усього життя. Тому конкурентоспроможність майбутнього економіста значною мірою залежить від якості опанування ним сучасних економічних знань, ступеня економічної та інформаційної культури, уміння мислити й діяти в категоріальній системі ринкової економіки. Роботодавці звертають увагу на здобувачів вищої освіти, у яких добре сформовані такі особисті якості, як: готовність до роботи та вміння розв'язувати різні проблеми, діяти як у типових, так і у нестандартних ситуаціях, що створюються не стільки у форматі перевірки застосування знань майбутніх працівників, скільки у терміні «здатність діяти». Ефективна професійна соціалізація, також передбачає сформованість у фахівця економічного профілю базової системи цінностей і нормативів поведінки у професійному товаристві, що становлять основу соціальної поведінки в професійній

сфері й стають, таким чином, структурними елементами компетентності й особистості взагалі.

Опанування норм професійної компетентності фахівцем економічного профілю – це є формування певних професійно важливих якостей, яке неможливе без загальноосвітньої компетентності, однієї із головних та найважливіших умов досягнення професіоналізму у сфері економіки, конкурентоздатності на ринку праці. У зв'язку із цим формування професійної компетентності студентів є однією із головних задач навчального закладу, який має створити всі необхідні умови для цього (Хуторской А., 2003).

Сьогодні, найкращими умовами щодо реалізації поставлених цілей є використання інформаційно-комунікаційних технологій та сучасних підходів у професійній підготовці, зокрема андрагогічного підходу. Оскільки навчання за андрагогічною моделлю виходить із потреб того, хто навчається з орієнтацією на сучасні вимоги ринку праці і ціннісні пріоритети організації освітнього простору, зокрема: спільну творчість, пошук, взаємодію на всіх етапах підготовки. Впровадження андрагогічного підходу змінює організаційно-діяльнісну модель процесу навчання, а саме:

- викладач і студент є активними й рівноправним елементами навчального процесу;
- усі складники (мету, зміст, форми й методи, засоби й джерела) визначають разом зі студентом;
- в андрагогічній моделі провідна роль належить тому, хто навчається як активному елементу процесу навчання;
- викладач виконує функції фасилітатора;
- оцінювання результату навчання є двостороннім.

Реалізувати це можливо завдяки активним методам навчання, таким як рольові та ділові ігри, тренінги, історії з життя, дискусій тощо. Це дає можливість скорішій адаптації на робочому місці, ефективній професійній соціалізації та професійному формування професійно важливих якостей як базовий складник підготовки майбутніх фахівців економічної галузі

становленню молодого спеціаліста економічного профілю. У цьому контексті (Кокун О., 2012), під професійним становленням фахівця, розуміємо процес прогресивної зміни його особистості внаслідок соціальних впливів, професійної діяльності й власної активності, спрямованої на самовдосконалення і саморозвиток.

Висновки. Отже, професійно важливі якості є основою будь-якої професійної діяльності тому, що кожна професійна діяльність вимагає певної сукупності цих якостей. Ці поняття нерозривно пов'язані із професійною соціалізацією і є основою професійної компетентності сучасного фахівця. Процес формування ПВЯ є багатокомпонентним педагогічним процесом, від результативності якого буде залежати ефективність освітньої системи у цілому.

У процесі аналізу психолого-педагогічних і методичних досліджень визначена необхідність щодо формування професійно важливих якостей для майбутніх фахівців економічного профілю як складника професійної компетентності, що зумовлено гуманізацією освіти та переходом до особистісно орієнтованої гуманістичної освітньої парадигми.

Компетентність як показник якості професійної освіти та сформованості професійно важливих якостей, обумовлюється єдністю теоретичної, практичної й особистісної готовності до здійснення професійної діяльності. З урахуванням вищезазначеного у структурі професійної компетентності виділено чотири основні блоки професійно важливих якостей: особистісний, мотиваційний, професійно-діловий, психологічний. Але зміст кожного блоку, критерії й рівні сформованості професійно важливих якостей фахівців економічного профілю потребують уточнення і подальшого вивчення структурних компонентів для кожної конкретної професії окремо. Оскільки, наявність тих чи інших компонентів вищезазначених показників, залежить від характеру виконуваної роботи, вимог до професії та умов праці.

Зважаючи на викладене, постає необхідність у розробці моделі формування професійно важливих якостей майбутніх економістів, тому, що саме вона виступає

основним чинником для оновлення змісту освіти й вибору форм для її реалізації в навчальному процесі.

Перспективи дослідження. Стаття не розкриває всіх аспектів проблеми, тому подальшу роботу необхідно спрямувати на дослідження сучасних вимог до фахівця економічної галузі; взаємозв'язку сформованості ПВЯ і конкурентоспроможності випускника ЗВО на ринку праці для уточнення компонентів; умов ефективної професійної соціалізації; психологічних, соціальних чинників ефективності професійної освіти; педагогічних умов використання андрагогічного підходу у професійній підготовці майбутніх економістів, професіограм і психограм для професій економічного профілю, а також розроблення моделі формування ПВЯ. Отримані результати сприятимуть удосконаленню нормативної бази щодо підготовки майбутніх економістів, методів організації навчально-виховного процесу, критеріїв та рівнів сформованості ПВЯ.

Література

- Алишев Н. В, Егоров, А. С., Реброва, Н. П. *Развитие профессионально важных функций как одно из направлений совершенствования профессиональной подготовки учащихся профтехучилищ*: сб. науч. трудов. JL, 1983. 79 с.
- Геллерштейн С. Г. *Психологическое изучение трудовых процессов*. Руководство по психотехническому профессиональному подбору. М.-Л.: ГИЗ, 1929. С. 308–335.
- Геллерштейн С. Г. *К вопросу о профессиональной типологии*: Психотехника психофизиология труда, (6). 1930. С. 489–502.
- Геллерштейн, С. Г. *Психотехника: Основные течения современной психологии*. М.; Л.: ГИЗ, 1930. С. 206–263.
- Горобець С. А. *Теоретичні засади проблеми формування професійної компетентності майбутнього фахівця-економіста*. Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка. 2007. Вип. 31 (31). С. 106–109.
- Класифікатор професій ДК 003:2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text>
- Миценко В. І. *Роль вузу у формуванні професійних якостей майбутніх фахівців-економістів*. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб.наук. праць / редкол.: І. Д. Бех, В. М. Оржеховська, В. В. Вербицький [та ін.]; НАПН України, Ін-т проблем виховання. 14 (1). 2010. С. 280–297.
- Миценко В. І. *Формування професійно важливих якостей спеціалістів економічного профілю в системі вищої освіти*. Вісник Черкаського держ. ун-ту. Серія: Педагогічні науки, (3). 2012. С. 74–78
- Формування професійно важливих якостей як базовий складник підготовки майбутніх фахівців економічної галузі

- Онищук В. М. *Професійне становлення моряків в системі освітнього процесу. Соціально-економічні, соціально-педагогічні та соціально-психологічні проблеми морської освіти* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., Керч. Соціол. асоц. України. Мелітополь: Колор Принт, 2012. (2012, 14–16 червня). С. 66–71.
- Професійна компетентність економіста-міжнародника: технології формування: навч.-метод. посібник для організації практич. занять та самоств. вивч. дисц./* Уклад. Л.С., Отрощенко. (2009). 82 с.
- Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія* / Кокун, О. М. К.: ДП "Інформ.-аналіт. агенство", 2012. С. 9.
- Стрельбицька С. М. *Формування професійно важливих якостей особистості майбутнього фахівця соціального працівника у ВНЗ: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна, (24). 2015. С. 221–231.*
- Філіппов С. О. *Психологічні особливості професійної діяльності офіцерів-оперативників Державної прикордонної служби України: дис. канд. психолог наук* : 19.00.09. Хмельницький, 2004. 247 с.
- Філософський словник.* /за ред. В. І. Шинкарука. 2 вид., переробл. і доповн. 1986. 800 с.
- Хуторской А. В. *Ключевые компетенции как компонент личностноориентированного образования.* Народное образование. 2003, (2). С. 58–64.
- Цілинко Л. І. *Особливості професійно-психологічної підготовки працівників спеціальних підрозділів міліції «Сокіл», «Беркут»:* зб. наук. праць ін-ту психології ім. Г. С.Костюка АПН України. VIII (8). К., 2006. 384 с.

References

- Alishev, N. V, Egorov A.S., Rebrova N.P., (1983) *Razvitie professional'no vazhnyh funkcij kak odno iz napravlenij sovershenstvovanija professional'noj podgotovki uchashhichhsja proftehuchilishh* [Development of professionally important functions as one of the directions of improving the professional training of students of vocational schools] / Alishev N. V, Egorov A.S., Rebrova N.P.: sb. nauch. trudov. 79 s. (rus).
- Gellershtejn, S. G. (1929) *Psihologicheskoe izuchenie trudovyh processov* [Psychological study of labor processes] / S. G. Gellershtejn, pod red. I. N. Shpil'rejna// Rukovodstvo po psihotekhnicheskomu professional'nomu podboru. S. 308–335.(rus).
- Gellershtejn, S. G. (1930) *K voprosu o professional'noj tipologii: Psihotekhnika psihofiziologija truda.* [On the question of professional typology: Psychotechnics: psychophysiology of labor]. (6). S. 489–502. (rus).
- Gellershtejn, S. G. (1930) *Psihotekhnika: Osnovnye techenija sovremennoj psihologii.* [Psychotechnics: The main currents of modern psychology] S. 206–263. (rus).

- Horobets, S. A. (2007). *Teoretychni zasady problemy formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho fakhivtsia-ekonomista* [Theoretical foundations of the problem of professional formation competence of the future specialist economist] Visnyk Zhytomyrskoho derzh. un-tu im. I. Franka. (31). S. 106–109. (ukr).
- Klasyfikator profesii DK 003:2010* [Classifier of professions DK 003: 2010]. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text> (ukr).
- Mytsenko, V. I. (2010). *Rol vuzu u formuvanni profesiinykh yakosti maibutnykh fakhivtsiv-ekonomistiv*. [The role of the university in the formation of professional qualities of the future specialists-economists]. Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi : zb.nauk. prats / redkol.: I. D. Bekh, V. M. Orzhekhovska, V. V. Verbytskyi [ta in.] ; NAPN Ukrainy, In-t problem vykhovannia. 14(1). S. 280–297. (ukr).
- Mytsenko, V. I. (2012, 14-16 chervnia). *Formuvannia profesiino vazhlyvykh yakosti spetsialistiv ekonomichnoho profilu v systemi vyshchoi osvity*. [Formation of professionally important qualities of specialist's economic profile in the higher education system]. Visnyk Cherkaskoho derzh. un-tu. Serii: Pedagogichni nauky. (3). S. 74–78. (ukr).
- Onyshchuk, V. M (2012). *Profesiine stanovlennia moriakiv v systemi osvitnoho Protsesu*. [Professional development of seafarers in the system of educational process]. Sotsialno-ekonomichni, sotsialno-pedahohichni ta sotsialno-psykholohichni problemy morskoi osvity: materialy I Mizhnar. nauk.-prakt. konf., Kerch. S. 66–71(ukr).
- Profesiina kompetentnist ekonomista-mizhnarodnyka: tekhnolohii formuvannia*. (2009). [Professional competence of an international economist: technologies formation]: navch.- metod. posibnyk dlia orhanizatsii prakt. zaniat ta samost. vyvch. dysts./ Uklad. L.S. Otroshchenko. 82 s. (ukr).
- Psykholohiia profesiinoho stanovlennia suchasnoho fakhivtsia: monohrafiia*. (2012). [Theoretical foundations of the problem of professional formation competence of the future specialist economist] Kokun, O. M. C. 9. (ukr).
- Strelbytska, S. M. (2015). *Formuvannia profesiino vazhlyvykh yakosti osobystosti maibutnoho fakhivtsia sotsialnoho pratsivnyka u VNZ*. [Formation of professionally important personality traitsuture social worker at the university] zb. nauk. prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Serii: Sotsialno-pedahohichna. (24). S. 221–231. (ukr).
- Filippov, S. O. (2004). *Psykholohichni osoblyvosti profesiinoi diialnosti ofitseriv-operatyvnykiv Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy*. [Psychological features of professional activity of officers-operatives of the State Border Guard Service of Ukraine]: dys. kand. psykholoh nauk : 19.00.09/ 247 s. (ukr).
- Filosofskyi slovnyk*. (1986). [Philosophical dictionary] / za red. V. I. Shynkaruka. 2 vyd., pererobl. i dopovn. 800 s. (ukr).
- Hutorskoj, A.V. (2003). *Kljuchevye kompetencii kak komponentlichnostnoorientirovannogo obrazovanija*. [Key competencies as

acomponent personality-oriented education] Narodnoe obrazovanie. (2). S. 58–64. (rus).

Tsilynko, L. I. (2006.) *Osoblyvosti profesiino-psykholohichnoi pidhotovky pratsivnykiv spetsialnykh pidrozdiliv militsii «Sokil», «Berkut»*. [Features of professional and psychological training of employees special police units «Sokil», «Berkut»] zb. nauk. prats in-tu psykholohii im. H.S.Kostiuka APN Ukrainy. VIII(8). 384 s. (ukr).

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ВАЖНЫХ КАЧЕСТВ КАК БАЗОВАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ

Наталья Черненко, кандидат педагогических наук,
старший преподаватель кафедры профессионального образования,
Херсонский государственный аграрно-экономический университет,
ул. Стритенская, 23, 73006, г. Херсон, Украина

В статье очерчен круг вопросов о необходимости формирования профессионально важных качеств как неотъемлемой части базовых компетенций будущих экономистов, которое невозможно осуществить без общеобразовательной компетентности как одного из главных условий достижения профессионализма в сфере экономики, конкурентоспособности на рынке труда.

Рассмотрены профессиональные качества специалистов различных отраслей и определены основные блоки качеств для будущего экономиста. Выделено содержание каждого из блоков и раскрыта сущность профессионально важных качеств (ПВК) и общие составляющие для экономического направления подготовки, поскольку многообразие качеств, определяется спецификой работы, условиями труда и должностными обязанностями.

Определены проблемы формирования профессионально важных качеств в процессе подготовки специалистов экономического профиля в вузах, а также главные цели профессионального образования - это создание условий для развития и самореализации каждой личности, формирование поколения, способного учиться на протяжении всей жизни.

Раскрыты вопросы эффективной профессиональной социализации, которая предполагает наличие у специалиста экономического профиля базовой системы ценностей и норм поведения в профессиональном сообществе как основу социального поведения в профессиональной сфере и является структурными элементами компетентности. Проанализированы требования современного рынка труда: тесная взаимосвязь между быстрым темпом развития и старением профессиональных знаний и навыков, которые предусматривают поддержания высокого уровня профессиональной мобильности специалиста экономической области в течение всей жизни.

Рассмотрено содержание понятий «критерии» и «показатели» результативности процесса формирования профессионально важных качеств. Раскрыты психологические закономерности и современные, конкретные практические подходы к организации учебного процесса в профессиональной подготовке. Выделены методы и приемы, которые способствуют повышению интереса будущих специалистов к собственному образованию и самообразованию, постоянному профессиональному росту, самосовершенствованию, саморазвитию и самореализации. Также, указаны основные активные методы андрагогического подхода в обучении, которые повышают интерес будущих экономистов к постоянному профессиональному развитию, способствуют эффективной адаптации, социализации и конкурентоспособности на рынке труда.

Ключевые слова: андрагогический модель, методика, компетентность, конкурентоспособность, критерии, показатели сформированности, профессионально важные качества, профессиональная деятельность, профессиональная подготовка, профессиональная мобильность, система, социализация, современный подход, формы и методы обучения.

FORMATION OF PROFESSIONALLY IMPORTANT QUALITIES AS A BASIC COMPONENT OF TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN THE ECONOMIC INDUSTRY

Nataliia Chernenko, candidate of pedagogical sciences,
senior lecturer at the Department of Vocational Education Kherson State
Agrarian and Economic University,
Str. Stritens'ka, 23, 73006 Kherson, Ukraine

The article outlines a range of issues regarding the need to form professionally important qualities as an integral part of the basic competencies of future economists, which is impossible without general educational competence as one of the main and most important conditions for achieving professionalism in economics, competitiveness in the labor market.

The professional qualities of specialists in various fields are considered and the main blocks of qualities for the future economist are determined. The content of each of the blocks is highlighted and the essence of professionally important qualities (PO) and general components for the economic direction of training are revealed, as the variety of qualities is determined by the specifics of work, working conditions and job responsibilities.

The problems of formation of professionally important qualities in the process of training economic specialists in universities, as well as the main purpose of vocational education - is to create conditions for development and self-realization of each individual, the formation of a generation capable of lifelong learning.

The issue of effective professional socialization is revealed, which provides for the formation of a specialist in the economic profile of the basic system of values and norms of

behavior of the professional community, which form the basis of social behavior in the professional sphere and are structural elements of competence. The requirements of the modern labor market are analyzed: the close relationship between the rapid pace of development and the aging of professional knowledge and skills, which involves maintaining a high level of professional mobility of the economic specialist throughout life.

The content of the concepts "criteria" and "indicators" of the effectiveness of the process of formation of professionally important qualities is considered. Psychological regularities and modern, concrete practical approaches to the organization of the educational process in professional training are revealed. Methods and techniques that increase the interest of future professionals in their own education and self-education, continuous professional growth, self-improvement, self-development and self-realization are identified. Also, these main active methods of teaching the andragogical approach, which increase the interest of future economists in continuous professional development, contribute to their effective adaptation, socialization and competitiveness in the labor market.

Keywords: *andragogical model, methods, competence, competitiveness, criteria, indicators of formation, professionally important qualities, professional activity, professional training, professional mobility, system, socialization, modern approach, forms and methods of teaching.*

Стаття надійшла до редакції 08.01.2021

Прийнято до друку 25.02.2021